

КОЛІР НАДІЇ

НАУКОВА РОБОТА

Переклад кольористичних гештальт-образів української та німецької поезії

ПЛАН

С.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ЗНАЧЕННЯ КОЛОРАТИВІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОЛЬОРИСТИЧНОГО ШАРУ ЛЕКСИКИ	5
1.1. Лінгвокультурні значення колоративів (на прикладі мовного матеріалу української та німецької мов)	5
1.2. Колоративи як семантико-стилістичний шар лексики та особливості їх перекладу	9
РОЗДІЛ II. ПЕРЕКЛАД КОЛОРАТИВІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ	15
2.1. Кольороназви в українській поезії та їх переклад німецькою	15
2.2. Кольороназви в німецькій поезії та їх переклад українською.....	20
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	26
ДОДАТКИ	31

ВСТУП

*Die Farben unserer Lebens werden täglich neu gemischt –
doch letztlich bist du es, der entscheidet, ob sie hell oder dunkel sind.*

Roswitha Bloch

Людина завжди має потребу в пізнанні навколишньої дійсності. Ця потреба задовольняється шляхом сприйняття інформації. Візуальним шляхом, людина сприймає близько 70 – 80% інформації. За різними даними, око людини розрізняє від 150 до 500 кольорів. В ході історії в різних культурах сформувалися різні ставлення до того чи іншого кольору, його символізм, сфери застосування, пов'язані з ним асоціації, а з особистого досвіду в людини формується суб'єктивне сприйняття кольору. Людина частіше мислить образами (або гештальтами), і цю її здатність широко використовували письменники всіх часів, намагаючись створити живу, різнобарвну картину у своїх творах. Вжитий у літературному творі колоратив співвідноситься з певним реальним або абстрактним поняттям, виражає ставлення автора до навколишньої дійсності, визиває у читача певні настрої, думки, стани, асоціації.

У роботі досліджено колоративи як особливий семантико-стилістичний шар лексики, особливості їх вживання, експліцитні та імпліцитні значення, їх роль у поезії та сталих виразах. З'ясовано особливості перекладу кольороназв. Розглянуто нові для лінгвістики поняття квалія та гештальт. **Актуальність** обумовлена тим, що у віршах означення, що позначають колір, частіше передають не пряму ознаку предмета, а лише дають вказівку на подібність з іншим явищем чи предметом, кольороназвам характерна полісемія, несподівана сполучуваність з іншими лексемами, метафоричний зміст, таким чином у поезії актуалізуються несловникові значення колоративів. Крім того, колоративи німецької поезії на даний момент є недостатньо дослідженими, отже напрямок роботи є перспективним.

Мета роботи полягає у з'ясуванні семантики кольороназв в українській та німецькій поезії, виявлення колоративів, що мають несловникові значення у

контексті поетичного твору. Для досягнення вказаної мети, необхідно виконати такі **завдання**: 1) з'ясувати особливості кольористичної лексики, можливі її класифікації і терміни на позначення назв кольорів; 2) розглянути відносно нові для лінгвістики поняття *кваліа* та *гештальт*; 3) дослідити лінгвокультурні значення колоративів та їх функцію у метафоризації української та німецької поезії; 4) з'ясувати особливості перекладу кольороназв та наслідки їх втрати при перекладі. Для досягнення зазначеної мети та завдань було використано такі **методи дослідження**: структурно-функціональний метод, описовий метод, контекстуальний аналіз, компаративний аналіз перекладу. Для дослідження було також застосовано лінгвокультурологічні дані. **Об'єкт** дослідження – поетичні твори українських та німецьких авторів та стійкі словосполучення, що містять колоративи. **Предмет** дослідження – прагматичні особливості перекладу лексем на позначення кольорів.

Наукова новизна роботи полягає у введенні нового терміна кольористичний гештальт-образ. **Практичне значення** полягає в тому, що одержані результати можна використовувати на заняттях з німецької мови (для закріплення знання німецьких кольороназв і їх відмінювання) та заняттях з лінгвокраїнознавства (для розуміння студентами німецької поезії та ідіоматичних висловів) та практичного курсу з перекладу.

Вивченням лінгвістики кольорів займалися як вітчизняні, так і зарубіжні мовознавці: І. Бабій, Н. Бахліна, Г. Губарева, В. Дятчук, О. Зівак, А. Кириченко, О. Коваль-Костинська, Т. Ковальова, А. Критенко, Л. Лисиченко, В. Мур'янов, Н. Пелевіна, Т. Семашко, Р. Фрумкіна, М. Чікало, Г. Яворська. Колоративи, були об'єктом дослідження у працях М. Койнстинен, К. Кляйнхйтпас, Й.В. Гете. Дослідженням гештальтів займалися Дж. Лакофф, Т. Сорокіна, вивченням кваліа – Л. Дегтярьова, дослідженням ролі метафори в поезії – І. Кобякова.

Робота, обсягом 41 сторінка, включає в себе вступ, 2 розділи (кожен з яких поділяється на 2 підрозділи), висновки, список використаних джерел і додатки.

РОЗДІЛ І. ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ЗНАЧЕННЯ КОЛОРАТИВІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОЛЬОРИСТИЧНОГО ШАРУ ЛЕКСИКИ

1. Лінгвокультурні значення колоративів (на прикладі мовного матеріалу української та німецької мов)

Кольори здавна відігравали сакральну роль у багатьох культурах. В різних культурах символіка фарб трактувалася по-різному. Кольори обиралися не випадково, відповідаючи статі, віку, соціальному становищу. Для побутового життя та релігійних обрядів також використовувалися різні кольори.

Білий колір (weiß) є символом чистоти, невинності, непорочності, сонця, світла, світлої частини доби, часу для добрих справ, спасіння, духовної влади, початку, правди, простоти, святості. Всі ці значення кольороназви *білий*, мають переважно позитивну конотацію, але колоратив може нести також негативне значення: зима, холод, запустіння, хвороба, лікарня.

Широко вживаються в українській мові сталі вирази, до яких увійшов колоратив «білий»: *серед білого дня, на білому світі, білими нитками шито, чорним по білому написано, білі рученьки, біле личко, біла пляма (недосліджена область), білий як крейда* [25]. В германській культурі символіка білого кольору схожа до слов'янської. Білий означає невинність, чистоту, ніжність, святість, сніг, холод, жах. Кольороназва часто зустрічається й у німецьких сталих виразах: *Weisser Sonntag* – назва першої неділі після Великодня, коли дівчата одягають білі сукні, а церкви прикрашені зеленню і білими свічками; *weiße Weihnachten* – біле Різдво (зі снігом); *ein weißer Fleck auf der Landkarte* – біла пляма на карті; *der weiße Tod* – біла смерть (від переохолодження або загибель під лавиною); *eine weiße (reine) Weste haben* – мати чисте сумління, бути невинним; *weiß wie eine Wand sein* – ставати білим, як стіна; *weiße Mäuse sehen* – марити, бачити галюцинації від сп'яніння або від жаху [30]. Зовсім інше значення білого кольору у східних культурах. У Китаї це колір жалоби, в Індії

білий – чоловічий колір, через що чоловіки з ніг до голови нерідко вбираються в біле, а заміжні індіанки наврядчи стануть носити вбрання цього кольору. Це також символ чистоти, світла й простоти (на відміну від багатства).

Протилежністю білого кольору є **чорний (schwarz)**, який найчастіше виступає символом зла, жалоби, трагічних подій, смерті, хаосу, порожнечі. Але трактувати чорний, як символ лише пітьми, не можна. Доказом цьому є той факт, що в сучасному світі широкого розповсюдження набув чорний діловий костюм, який прийнято носити на врочисті заходи.

В українській мові колоратив *чорний* досить поширений у фразеологізмах: *тримати в чорному тілі, на чорний день, чорна кішка між ними пробігла, чорна справа, чорні дні, чорне слово*. У німецькій мові цей колоратив може мати різні значення, що реалізуються у сталих виразах: *das kann ich dir schwarz auf weiß geben* – гарантувати щось, *das schwarze Schaf* – чорна вівця (людина, відмінна чимось від інших, або небажана в даному оточенні), *schwarze Gedanken* – чорні думки, *Schwarz sehen* – бути песимістом, вважати, що в майбутньому все буде погано, *schwarze Zahlen schreiben* – отримувати прибуток, *sich schwarz ärgern* – дуже злитися, *warten können, bis man schwarz wird* – марно чогось чекати [30]. На Сході символіка чорного кольору майже протилежна наведеній вище. В Японії це колір шляхетності, віку і досвіду, в Індії – колір здоров'я. У східній міфології чорний колір символізує жіночу сутність, а білий чоловічу.

Червоний (rot) – колір життя, кохання, енергії, краси, пристрасті, сонця, вогню, свята але також символ крові, агресії, війни, небезпеки. В часи Київської Русі червоний був чоловічим кольором, символом сили. Вирази *красне літо* й *весна красна* пов'язані із сакральним значенням сонця, як символа життя, родючості, енергії для давніх слов'ян. Це також колір князів, а отже, символ багатства. Особливе і надзвичайне значення мають червоні писанки та крашанки на Великдень, символізуючи чудесне Воскресіння. Також у християнстві червоний колір є символом крові і мучеництва.

Впродовж багатьох століть колоратив набував нових значень, які закріпилися в мові й існують у вигляді фразеологізмів *червоний, як рак, проходить червоною ниткою, червоний півень (пожежа)* [25]. Щодо германської культури, то в ній червоний колір символізує пристрасть, перемогу, свято, революцію, свободу, кохання, життя. Німецька мова, як і українська багата на сталі вирази, в яких домінує червоний колір: *der rote Faden* – червона нитка (лейтмотив чогось), *rot wie ein Krebs* – червоний, як рак, *rot wie eine Tomate werden* – ставати червоним, як помідор, *rote Zahlen* – збитки, борги [30], *rotes Tuch* – червона ганчірка (річ або дія, яка дуже дратує), *keinen roten Heller wert* – це не варте доброго слова, це не варте дірки з бублика, це й мідного гроша не варте, *einen Tag im Kalender rot anstreichen* – позначати червоним дату в календарі [28]. Чимало німецьких ідіом за значенням співпадають з українськими. Для східних народів червоний колір може мати й відмінні значення. В Китаї це колір успіху і багатства, в Японії – символ жіночності, в Кореї ім'я людини, написане червоними літерами означає, що ця людина померла.

Менш розповсюдженим, але надзвичайно багатозначним є **синій колір (blau)**. Колір символізує божественність, таємничість, безкрайність, вічність, вірність, віру, спокій, прагнення до нематеріального (до небесного, а не земного), істину, чистоту, невинність, духовне й інтелектуальне життя. Синій вважався чоловічим кольором й уособлював спокій, впевненість, рішучість. Має колір і негативні значення: холод, тінь, смерть, траур.

Цікаві значення кольороназв *синій* і *блакитний* зафіксовано в українських фразеологізмах: *за синім морем, синя панчоха, синя птиця, блакитна кров* [25]. Фразеологізм *синя панчоха* доводить, що синій – чоловічий колір, адже так називають жінок, позбавлених жіночності, а у виразі *синя птиця* актуалізується значення колоративу «прагнення до недосяжного». В німецькій мові ця кольороназва також розповсюджена: *blau sein* – п'яніти, напиватися, *blaumachen* – прогулювати (роботу, заняття), *das Blaue vom Himmel herunterlügen* – наплести сім кіп гречаної вовни, *das Blaue vom Himmel versprechen* – знімати зірки з неба,

blaues Blut – блакитна кров, *der blaublütige Adel* – аристократія з блакитною кро'ю, *blauer Brief* – лист неприємного змісту, повідомлення про звільнення, *jemandem blauen Dunst vormachen* – пускати туман у вічі, вводити в оману, *sein blaues Wunder erleben* – побачити/почути щось надзвичайне, неприємно здивуватися, *sich grün und blau ärgern* – зеленіти й синіти від злості [30], *Blauäugigkeit* – наївність, *ins Blaue fahren* – їхати без певної мети, *mit einem blauen Auge davonkommen* – вийти сухим із води, викрутитися, *die blaue Stunde* – сутінки, *ins Blaue hinein* – навмання, *Blaustrumpf* – синя панчоха (про жінку) [28]. У наведених фразеологізмах колоратив має переважно негативну конотацію: сп'яніння, омана, неприємний зміст повідомлень або подій, злість. У східних культурах значення синього кольору близьке до названих вище значень. У Китаї це символ сил неба і безсмертя, але також символ злих сил, в Індії деякі божества зображувалися із синьою головою або шкірою, але в мусульманській Індії це колір жалоби.

Неоднозначним є і **зелений колір (grün)**. З одного боку він асоціюється з природою, весною, пробудженням, молодістю, здоров'ям, життям, спокоєм, миром, радістю, безпекою, з іншого, це колір ревнощів, злості, непостійності, смерті (блідо-зелений). Цей колір є похідним й утворюється від змішування жовтого і блакитного, таким чином зелений поєднує в собі холодні й теплі фарби. Це межове становище зеленого робить його кольором об'єднання й миру, але в той же час наділяє рисою непостійності.

Кольороназва *зелений* наявна в багатьох українських фразеологізмах: *давати зелений коридор/зелену вулицю, до зеленого змія (напитися, сп'яніти), зелений (молодий, недосвідчений)* [25]. Для германців зелений має сакральне значення. Ялина з давніх-давен була символом стійкості, вічності, постійності, адже не втрачала свого зеленого вбрання взимку. Велика увага приділяється цьому кольору і в медицині. «Grün ist die Farbe der Hoffnung, des Frühlings und des Neubeginns, der Fruchtbarkeit und der Jugend, auch die Farben der Heilung und der Gesundheit» [29, с. 7]. В німецькій мові колоратив розповсюджений у сталих виразах: *Ach du grüne Neune!* – вигук подиву, що може перекладатися як «І на

тобі!», *alles im grünen Bereich* – все під контролем, все в порядку, *auf keinen grünen Zweig kommen* – не досягти успіху, *dasselbe in Grün* – те ж саме, з пустого в порожнє, *einen grünen Daumen haben* – бути успішним у садівництві, *grün hinter den Ohren sein* – бути молодим і недосвідченим, *grün vor Neid werden* – зеленіти від заздрощів, *Grüne Weihnachten* – зелене Різдво (без снігу), *grünes Licht geben* – давати зелене світло, давати дозвіл щось зробити, *jemandem nicht grün sein* – недолюблювати когось, *jemanden über den grünen Klee loben* – захвалити, звеличити когось, складати оди, *sich grün und blau ärgern* – зеленіти й синіти від злості [30]. У наведених сталих виразах актуалізуються як позитивні, так і негативні значення кольороазви *зелений*. Зелений символізує життя, порятунк і надію в багатьох інших культурах. Це пояснюється тим, що у пустельних районах вижити можна, лише дійшовши до зеленого оазису.

Отже, значення кольорів у різних культурах надзвичайно різняться, проте можна знайти й певні збіги. Доказом цьому слугують наведені сталі вирази української та німецької мов. У фразеологізмах колоративи зазвичай передають не матеріальну ознаку предмета, а метафоричну. Кольороазви можуть мати як пряме, зумовлене історичним ходом подій, природними явищами, значення, так і переносне, набуте в ході розвитку людства.

2. Колоративи як семантико-стилістичний шар лексики та особливості їх перекладу

Як визначає Л. Бархударов, переклад – це «трансформація тексту на одній мові в текст на іншій мові» [3, с. 6]. При перекладі відбувається не просто заміна лексичних одиниць вихідної мови лексемами мови перекладу, а буквально створюється новий текст. Особливо це стосується художнього (літературного) перекладу. Щоб перекладати художні твори, перекладач сам має бути письменником, адже він стикається з такими проблемами, як збереження авторського стилю, передача настрою твору, гри слів, гумору, символічності або

прихованого змісту [13]. Але головною метою кожного перекладу є збереження комунікативного ефекту твору, тобто перекладений твір має справляти на реципієнта, що є носієм мови перекладу, таке ж враження, як і оригінал на реципієнта, що є носієм мови оригіналу. «Перекладається (точніше: передається) система понять у їх взаємовідношеннях і способах вияву цих взаємовідношень» [9, с. 401]. До перекладача висуваються дві основні вимоги: переклад має бути максимально наближеним до оригіналу і комунікативний ефект перекладу має бути такий же, як і комунікативний ефект оригіналу [13]. Отже, перекладати тексти художніх творів досить складно, тим паче становить складність переклад поезії.

Лірика – один з родів літератури поряд з епосом і драмою. Поезія відрізняється рядом особливостей, найяскравішою з яких є форма творів, зумовлена ритмом і римою. При перекладі віршів необхідно зберігати не лише зміст твору, а і їх римування, і ритм. Крім того, перш, ніж розпочати роботу над перекладом поетичного тексту, треба дізнатися де, коли і за яких умов він був написаний. Це дозволить правильно визначити головні моменти поезії і не втратити їх при перекладі (наприклад, синя або блакитна квітка була символом німецьких романтиків, тому, якщо у вірші йдеться саме про синю квітку, то її колір обов'язково слід зберегти у перекладі, адже він може мати символічне значення). Як мистецтво художнього відображення дійсності в художніх образах, поезія передбачає максимальну кількість ужитих мовних засобів для створення образів шляхом метафоризації тексту [26]. Колоризація є одним із часто вживаних образотворчих засобів. Але слід зазначити, що саме в колоративах комунікативні та семантичні характеристики лексем зазнають найбільших трансформацій [17, с. 222]. Кольороназви у віршах відзначаються полісемантичністю, несподіваною сполучуваністю з іншими лексемами, різноманітним виконуваним функцій. Все це може спричинити певні складнощі при перекладі і, як наслідок, зникнення з перекладеного твору колоративів, присутніх в оригіналі, що може змінити сприйняття всього вірша. «Колір є однією з констант культури, яка може служити своєрідною моделлю її розвитку,

що відображає шляхи формування, освоєння, закріплення в культурній пам'яті не лише загальних, але і національно забарвлених культурно-значимих концептів» [2, с. 76]. Тому варто дізнатися про лінгвокультурні, семантичні та граматичні особливості кольористичного шару лексики, що допоможе правильно перекладати кольороназви у віршах.

У ході дослідження було виявлено, що в українській мові нема єдиного загальноприйнятого терміна на позначення назв кольорів, тому мовознавці у працях пропонують різні варіанти, і деякі з них є авторськими неологізмами. Так, А. Улянич вживає дефініцію *кольоропозначення* [20], І. Бабій, О. Крижанська, Т. Семашко – *кольороназва* [1; 10; 18], Т. Семашко – *колоратив* [18], С. Кантемір – *колірний термін* [7], Т. Пастушенко – *кольоронайменування* [15], І. Бабій – *назва кольору* [1], О. Рудь – *кольористичний компонент* [16]. У німецькій мові використовується лексема *Farbname*, у науковій літературі також зустрічається дефініція *Kolorative Konstruktion*.

Мовознавці пропонують різну класифікацію кольоропозначень. О. Крижанська диференціює кольори на первинні і вторинні. Групу первинних становлять кольоропозначення, непов'язані з жодним сучасним іменником-референтом, цей зв'язок можна виявити, лише дослідивши етимологію кольористичної лексеми (*зелений, червоний*). До вторинних кольороназв відносяться ті, які співвідносяться з певним предметом або явищем [10, с. 22], наприклад, солом'яний, вишневий, м'ятний. К. Давиденко класифікує кольори на основні, відтінкові та непрямі. До основних відносяться невмотивовані з погляду синхронії кольори (*червоний, жовтий, зелений, синій*), до відтінкових – такі кольороназви, як *бурий, ванільний* тощо, до непрямих – прикметники на позначення наявності або відсутності кольору, блиску, прозорості (*мутний, дзеркальний*) [5, с. 7]. Отже, в основу будь-якої класифікації покладена мотивованість того чи іншого колоративу, його первинність та етимологія.

Серед кольороназв можна виділити ті, що походять із корінної лексики, та запозичені. В українській мові величезна кількість кольороназв була запозичена з різних мов: *бордо, беж* – із французької, *хакі* – з мови хінді, *електрик* – з

латини через німецьку або французьку, *індиго* – з німецької або французької, *маренго* – з італійської [1]. Окремо слід зазначити існування таких кольористичних лексем, як назви мастей тварин. Масть зазвичай позначає не один колір, а поєднання кількох кольорів чи певний візерунок (плями, полоси). Назви мастей нерідко зустрічаються в українській літературі і стають постійними епітетами (*кінь вороненький*). У мові колоративи представлені переважно прикметниками, проте можуть оформлювати різні граматичні категорії [18, с. 14]: іменники (*блакить, рум'янець*), дієслова (*червоніти, жовтіти*), дієприкметники (*побілений, почорнілий*), прислівники (*синьо, темно*). У деяких випадках письменники використовують кольори, не лише передаючи їх вербально, а експериментуючи з кольором самих літер у творі. Наприклад, письменник Міхаель Енде у 1979 році публікує книгу «Нескінченна історія», у якій текст надрукований двома кольорами – зеленим і червоним, один із них використовується тоді, коли описуються події реального світу, інший – фантастичного, вигаданого світу [31].

У мовознавстві для позначення суб'єктивного кольоросприйняття вживається термін «квалія». Цей термін був запозичений із філософії та ввів у використання у 1929 р. американським філософом Ірвінгом Льюїсом Кларенсом, отже це поняття ще відносно нове і недостатньо досліджене [4]. Поняттям «квалія» оперують психологи і визначають його як «сенсорно-перцептивні, продовжені в часі якісні переживання, що визначають зміст свідомості, наприклад, зображення, звуки тощо» [11]. У лінгвістиці квалія розглядається як ментально-психічне сприйняття кольору: «Das subjektive Erlebnis der Farbe, Qualia, ist eine anschaulich-bildhafte Widerspiegelung der in diesem Moment auf Sinnesorgane wirkenden Dinge und Erscheinungen» [23, с. 24]. Сприйняття кольору суб'єктивне і може залежати від багатьох факторів: етнічної ментальності, емоційного стану, особистого досвіду, ситуації (в літературі – контексту).

Індивідуальне та суб'єктивне кольоросприйняття розкривається саме в художній літературі, зокрема в поезії. Колоративи є важливим елементом для

розуміння світогляду автора та загального настрою всього твору. Прагнучи якнайповніше передати свої думки, зацікавити читача, автор вживає кольороназви у переносному метафоричному значенні, що зумовлює появу нової нетипової семантичної сполучуваності лексем. У поезії, як українській, так і німецькій кольороназви виконують перш за все візуалізуючу функцію, створюючи в уяві читача яскраві образи. Широко вживаються колоративи у метафоричному або символічному значенні. Кольороназви часто передають не пряму ознаку предмета, а лише дають вказівку на подібність з іншим явищем чи предметом.

Спроби дати визначення поняттю *метафора* були зроблені ще в добу Античності. На сьогодні існує кілька визначень, основу яких складає твердження, що метафора – це переніс ознак одного предмета на інший. Цю думку підтримують науковці: «операція, що відбувається при породженні й розумінні метафори, полягає у взаємодії двох різних понятійних сфер ... завдяки чому ідея, що метафоризується, набуває нових уявлень та асоціативних зв'язків» [8, с. 139]. Метафори грають велику роль у поезії, адже «майстри слова вкладають у метафоричні образи власне переосмислення явищ оточуючого світу, сприяють естетичному збагаченню поетичної мови» [9, с. 102].

Мовознавці нерідко порівнюють або протиставляють метафору й образ-символ. Зокрема О. Лосев, зазначає, що останній має більший виражальний потенціал, ніж метафора [14]. Якщо метафора просто переносить ознаки одного предмета на інший, то символ здатен викликати цілий ряд асоціацій, адже людина мислить образами або гештальтами (від нім. *die Gestalt*). Л. Дегтярьова зазначає, що гештальти зберігаються в уяві людини завдяки особливим механізмам пам'яті, а будь-який вид пам'яті формується через перцепції. Поняття *гештальт* було запозичено з психології та детально розглянуто Дж. Лакоффом, який вважає, що за допомогою одних і тих же гештальтів організовані думки, сприйняття, емоції, процеси пізнання, моторна діяльність і мова людини [12]. На думку дослідника, гештальти складаються з частин і,

перехрещуючись, частина одного гештальту може становити частину іншого або ж проектуватися на частини іншого гештальту. При цьому другий гештальт наслідуватиме властивості першого [12]. Поняття гештальту полягає також в тому, що людина може об'єднувати різні елементи в систему, наприклад чимало німецьких письменників звертаються до гештальту природи. Словник дає такі визначення поняттю: «1) sichtbare äußere Erscheinung des Menschen im Hinblick auf die Art des Wuchses, 2) unbekante, nicht näher zu identifizierende Person, 3) Persönlichkeit, wie sie sich im Bewusstsein anderer herausgebildet hat, 4) geschaffene Figur, 5) Form, die etwas hat, in der etwas erscheint; sichtbare Form eines Stoffes» [27]. Хоча в українській мові і є словникові відповідники лексеми *die Gestalt* (образ, персонаж, структура), але він не відображає повною мірою значення цього поняття, тому лінгвісти широко використовують лексему гештальт. Зокрема Т. Сорокіна у своїй статті оперує такими поняттями, як *гештальт-структура*, *гештальт-функція*, *гештальт-аналіз*, *гештальтність* [19, с. 9]. Виходячи з цього, в даній роботі пропонується використовувати термін *кольористичний гештальт-образ* на позначення як метафори, так і образу-символу. За рахунок колоративів створюються гештальт-образи невидимих понять (*die Gestalt des Unsichtbaren*), таких як кохання, біль, радість, на відміну від словникового визначення, за яким лексема *die Gestalt* позначає видимий зовнішній вигляд.

Отже, переклад поезії вимагає вирішення таких проблем, як збереження авторського стилю, передача настрою твору, гри слів, символічності, прихованого змісту, ритму і рими. Колоризація є одним із часто вживаних образотворчих засобів. Кольороназви складають особливий семантико-стилістичний шар лексики. Дослідники пропонують різну класифікацію колоративів. Кольороназви широко вживаються у поезії, демонструючи полісемантичність, багатофункціональність та здатність до нетипової сполучуваності. Однією з функцій колоративів у поетичних текстах є розкриття індивідуально-суб'єктивного сприйняття кольору кожною людиною (квалія).

Іншою важливою функцією кольороназв є їх участь у створенні метафор і гештальт-символів.

РОЗДІЛ II. ПЕРЕКЛАД КОЛОРАТИВІВ УКРАЇНСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ

2.1. Кольороназви в українській поезії та їх переклад німецькою

Творчість таких славетних поетів, як Тарас Шевченко, Леся Українка та Іван Франко вражає різноманітністю художніх засобів, найпоширенішими із яких є постійні епітети та порівняння, антитези, паралелізми. Майже у всіх цих випадках беруть участь кольороназви.

Надзвичайно багаті на колоративи вірші Тараса Шевченка. Колоративи можуть передавати не лише зовнішні ознаки, а й почуття людини, надавати емоційно-експресивного змісту, визначати загальний настрій твору, підкреслювати головні моменти, уніфікувати або навпаки урізноманітнювати набір художніх засобів, виявляти здатність до нетипової сполучуваності лексем, створювати нескінченний ряд асоціацій, змушуючи читача висувати різні припущення щодо прихованого змісту твору. Завдяки такому широкому спектру функції кольороназви використовуються для створення метафор, антитез, паралелізмів, але найчастіше виступають епітетами. У багатьох поезіях Т. Шевченка простежується наслідування художніх прийомів фольклору, тому нерідко вживаються постійні епітети, в яких розкривається одне з традиційних значень колоративу: *біленьки ручки, кінь вороненький, червона калина, карі очі, синє море, орел сизокрилий*. Але кольороназва *чорний* має не лише негативну конотацію і, сполучаючись з такими лексемами, як *очі, брови, коси*, може набувати нового значення й ставати ознакою дівочої краси: *чорнява, чорнобрива, чорноброва* (див. Додаток А). Максимально використовуючи виражальні можливості, митець наповнює поетичний текст кольороназвами, що створює в уяві читача різнобарвну картину. Незважаючи на те, що кольори не дуже яскраві, вони навіюють позитивне сприйняття світу. Перекладач дуже майстерно передає і настрої поезії, і самі кольороназви (див. Додаток А): *За карії оченята, / За чорнії брови – Dunkle Augen, schwarze Brauen; За темнії*

ночі / *За вишневий сад зелений* / *За ласки дівочи* – *Grünen Kirschengarten*, / *Wo in dunkler Nacht die Mädchen*, / *Auf den Liebsten warten*. Всі наявні в уривку колоративи перекладено дуже точного, збережено художні образи, завдяки чому переклад є адекватним. Деякі фрагменти навіть були логічно розвинені.

У поезії «Лілея» простежується ціла історія людського життя, передана одними лише кольорами квіток (див. Додаток Б). Кольористичні гештальт-образи квітів можна трактувати, як нещасливу долю, проблему соціального гніту та соціальності нерівності. Т. Шевченко досить нетипово вживає кольороназву *білий* з негативною конотацією, адже навіть у поєднанні із лексемою *обличчя* колоратив може вказувати на шляхетність і витонченість, але в даному уривку він виступає ознакою зневіри, страшної втоми, горя. Червоно-рожевий колір іншої квітки може уособлювати чоловічу силу, енергію, прагнення захищати. У перекладі збережено кольористичні гештальт-образи та відтворено кольорову палітру (див. Додаток Б). Українська кольороназва *білий* була замінена на лексему з імпліцитним семантичним кольористичним компонентом *blassen* (блідий). Також було змінено римування уривка, але майстерно передано зміст.

Глибоким ліризмом характеризується поезія Лесі Українки. У поетеси є власний світогляд, і колоративи у творах, окрім візуалізуючої, виконують також метафоричну і символічну функції. Письменниця ретельно добирає кольороназви для досягнення мети: створення певного емоційного стану, впливу на читача, підкреслення особливо важливих моментів у творі. Надзвичайний творчий потенціал Лесі Українки розкривається при вживанні колоративів у несподіваних нових значеннях, розширенні їх розкривається при вживанні колоративів у несподіваних нових значеннях.

При художньому перекладі відбуваються трансформації, через які іноді неможливо перекласти всі компоненти поетичного тексту. На прикладі вірша Лесі Українки «La (Nocturno)» буде розглянуто причини й наслідки втрат колоративів при перекладі (див. Додаток В).

Кольорова палітра поезії досить яскрава. Експліцитно згадуються такі фарби, як *злотистий, блакитний, зелений, срібlistий*, інші лексеми (*зористий, яснії зорі, проміння, сяяти*) містять імпліцитний семантичний кольористичний компонент. Такий вибір колоративів пояснюється прагненням створити гештальт-образ невидимого поняття – стану душі закоханої людини весняної ночі. Переклад вірша німецькою досить вдалий, проте в ньому збережено не всі колоративи. Втрачено кольороназви *зористі, срібlistі, блакитна*. Це можна пояснити наступним чином. Українське слово *зористий* є більш рідким варіантом прикметника *зоряний*, утвореного від лексеми *зоря* у значенні *зірка*. Якщо слово *зористий* виступає означенням до іменника *ніч*, то мається на увазі ясна ніч, коли видно зорі на небі. В німецькій є відповідник, який чудово передає зміст української лексеми і навіть пояснює його – *sternenklar*, що є складним словом, тобто таким, що має два корені: *Sternen* – форма множини іменника *der Stern* (зірка), *klar* – прикметник (ясний). Той факт, що чимало німецьких слів є складеними з одного боку полегшує словотворення, а з іншого, може становити складність для перекладача, адже в українській для утворення слова до кореня треба додати суфікси, а в німецькій – окрему лексему. Можливо саме морфологічна будова німецького відповідника завадила перекладачеві вірша ввести слово в поетичний текст, адже при перекладі поезії бажано зберегти риму і ритм оригіналу, що часто стає нереальною умовою, бо лексеми мови перекладу можуть виявитися давшими за свої відповідники в мові оригіналу (для німецької проблема довгих слів дуже актуальна). Таким чином, перекладений рядок вірша стає довшим за відповідний рядок оригіналу, і тоді перекладач має або переносити якісь елементи на наступні рядки, аби пропускати їх, заради збереження рими і ритму.

Наступний втрачений колоратив – *дзвінко-срібlistі*. Прагнучи використати виражальні можливості якнайповніше, поетеса поєднує звукові та зорові образи. Цей випадок ілюструє можливість кольороназв до нетипової сполучуваності. Колоратив використано у метафоричному значенні, в українській мові лексема *срібний* нерідко виступає не візуальним означенням, а

характеристикою до аудіальних явищ, означаючи дзвінкий, приємний звук: срібний голос, срібний сміх. На цьому заснована і створена Лесею Українкою метафора, що, можливо і спричинило втрату кольороназви у перекладі.

Разом з деякими колоративами втрачено також кольористичні метафори й образи, присутні в оригіналі: *блакитна мрія*, *злотиста квітка*. У перекладі ці два образи зливаються і перетворюються на *goldener Traum*. Образ-символ *квітки* уособлює надію, зустрічається доволі часто в поезії Лесі Українки і є одним з упізнаваних образів поетеси. Відсутність образів у перекладі можна пояснити вимогами зберігати риму і ритм, а також прагматикою перекладу.

У деяких творах з'являються оказіональні переосмислення символіки кольороназв, змушуючи читача розгадувати прихований підтекст. Несподіване значення колоративу *червоний* розкривається у поезії «В небі місяць зіходить смутний» (див. Додаток Г). До звичайного нічного пейзажу додано зовсім незвичайний колір – червоний, тому актуалізуються такі значення колоративу, як *неспокій*, *тривога*. Додаткових емоційно-експресивних відтінків надає порівнянням місяця з *пожежею*, а *хмар* на небі – з *димом*. Червоний колір нехарактерний місяцю, і сяйво його не настільки яскраве, щоб про нього можна було сказати *світить-палає*, отже цей випадок ілюструє здатність кольороназв до нетипової лексичної сполучуваності та утворення кольористичних гештальт-образів. Поєднання червоного і чорного (у даному вірші темного) кольорів традиційно символізувало *агресію*, *гнів*, *полум'я*, *жалобу*. Отже, рядки можна трактувати, як *пересторогу*, *попередження* чи *передчуття* майбутніх *неприємностей*, а ще як *прагнення* до чогось *недосяжного*, *наполегливість* на шляху до своєї мети. Останнє припущення підкріплюється словами самої поетеси: «*Ледве промінь прорветься на мить, / Знову хмари, мов дим, застилають*». О. Шегеда, розглядаючи цей вірш у своїй статті, пропонує власне бачення образу-символу: «*Це – символ поривань, яким не судилося здійснитися, прагнень, які розпалюють жагу, несуть неспокій, яким, на жаль, не встояти проти сили нічної темряви – неправди, підступності, байдужості, випробувань долі*» [21, с. 159]. Така велика кількість поглядів доводить що, асоціації,

викликані кольороназвами у вірші, у кожного читача індивідуальні, і це свідчить про полісемічність колоративів, їх здатність набувати різного змісту залежно від контексту, сполучатися з нетиповими лексемами, завдяки чому колоративи широко використовуються для створення гештальт-образів.

Цікавий спосіб перекладу українських колоративів можна дослідити на прикладі казки Івана Франка «Фарбований Лис». Німецькою назву пропонується перекладати «Der blauegefärbte Fuchs» (35). При перекладі застосовано прийом смислового розвитку і фактично передано зміст казки, адже з'являється колоратив, який, по-перше, конкретизує зміст (в який саме колір пофарбований), а по-друге, може містити імпліцитний зміст – синій від синців, тобто побитий. В корені лексеми *verbläuen* (укр. *бити, лупцювати*) також лежить *blau* (*синій, блакитний, п'яний*), що дозволяє припустити, що саме це малося на увазі у назві. З одного боку таке додавання колоративу може повніше розкрити зміст, але з іншого, це обмежує можливості читача самому будувати припущення, шукати власне пояснення імпліцитного змісту, доходити висновків. Адже у назві І. Франко міг закласти також значення, відмінне від розглянутого вище, а саме лицемірство. Лис Микита був схильним до авантюр, а тому не гребував брехнею, улесливістю або показовою владністю, залежно від ситуації. Щоразу він ніби змінював грим, щоб постати вже в новій ролі. У такому випадку синій колір, доданий у німецькому варіанті назви, не має ніякого значення і лише спантеличує читача. Тому спосіб додавання кольороназв при перекладі не завжди є вдалим рішенням.

Наведені приклади підтверджують думку, що при перекладі дуже важливо зберегти наявні в оригіналі колоративи, адже з їх вилученням може зникнути або суттєво трансформуватися закладений автором художній образ. Щоб узагальнити отримані результати, пропонується поділити ситуації перекладу кольороназв на 3 групи: 1) коли колоративи втрачаються (як у випадку з перекладом поезії Лесі Українки «La (Nocturno)»); 2) коли колоративи перекладаються досить точно (як у перекладі віршів Т. Шевченка «Думи мої, думи мої...» та «Лілея»); 3) коли колоративи додаються у перекладі за їх

відсутності в оригіналі, але при цьому вони не протиречать авторському задуму, а лише повніше розкривають його (як у випадку з перекладом назви казки І. Франка «Лис Микита»).

Причинами ситуації № 1 (втрата кольороназв) можуть бути: відмінність морфологічної будови лексеми мови оригіналу та її відповідника в мові перекладу, відмінність семантичного поля, прагнення зберегти риму і ритм, прагматика перекладу. На перший погляд ситуація № 3 (додавання колоративів заради смислового розвитку) може видатися більш вигідною, але існує ризик, що перекладач неправильно зрозуміє ідею автора, а тому змінить зміст поезії у перекладі, або ж він звузить закладену автором багатогранну ідею до якогось одного, обраного ним самим, значення. Тому, на думку автора, найвдалішим варіантом перекладу кольороназв є ситуація № 2 (коли кольороназви перекладаються точно).

Отже, творчість українських митців слова дуже багата на колоративи. Одиниці кольористичного шару лексики можуть виконувати різноманітні функції: візуалізація образів, надання символічного значення, створення кольорового тла поезії, створення певного настрою, навіювання певних почуттів і думок тощо. Їх наявність або відсутність у перекладі може суттєво вплинути на загальне сприйняття вірша та на окремі художні образи й деталі.

2.2. Кольороназви у німецькій поезії та їх переклад українською

У німецькій поезії колоративи відіграють важливу роль у створенні гештальт-образів. Тому що, як вважає Л. Дегтярьова, «Perzeptive Tätigkeit des Subjekts bezüglich der Farbe ist ein sehr komplizierter und aktiver Prozess, der eine bedeutende analytisch-synthetische Arbeit fördert» [23, с. 26].

Німецькі поети ретельно добирають кольороназви для своїх віршів, реалізуючи в них індивідуальне бачення світу, зумовлене ментальністю, етнографічними чинниками, особистим досвідом і т.д. Вибір колоративів, як і їх функції, залежать від ряду факторів, але головна мета їх вживання – візуалізація

описаних образів. Дослідниця Кордула Маргарет Кляйнхйтпас у праці, присвяченій метафорам, зазначає: «In einigen Fällen kann Farbe dazu verhelfen, das Bild in seiner Gesamtheit leichter verständlich und anschaulicher zu gestalten» [24]. В одних поезіях колоративи справді полегшують їх розуміння, в інших – навпаки сприяють появі нових символічних імпліцитних значень.

Часом розквіту лірики став кінець XVIII – початок XIX ст., тобто доба німецького романтизму. Молоді натхненні поети-романтики висловлювали свій протест проти раціоналізму, порушували звичайний суспільний лад, а тому улюбленим образом став бунтар-одинак. Німецький романтизм прийнято поділяти на 3 періоди. 1. Період Єнського гуртка характеризується тим, що його найвидатніші представники Новаліс, Ф. Шеллінг, Л. Тік та інші були не лише письменниками, а й філософами, і теоретиками мистецтва. Творчість митців того часу тісно перепліталася з філософськими ідеями [22, с. 126]. 2. Період Гейдельберзького гуртка став часом діяльності А. фон Арніма, К. Brentano, братів Грімм [22, с. 126]. Це час антинаполеонівських війн і пробудження патріотичного духу в Німеччині. Ознакою періоду є популярність фольклору, інтерес до історії, наслідування фольклорних жанрів. 3. Пізній або берлінський період позначений більшою увагою до сучасних соціально-політичних подій, а не до минулого [22, с. 126]. На цей час припадає творчість Е. Т. А. Гофмана та Г. Гейне.

Колоративи відіграють важливу роль в поезіях Генріха Гейне. Вони найчастіше виступають епітетами до природних явищ (небо, квіти) і визначають загальний настрій вірша. Наприклад, колір неба у віршах «Himmel grau und wochentäglich!» і «Gekommen ist der Maie...» створює кольорове тло для всієї поезії і навіює читачеві певні емоції, що є ознакою романтизму, адже у віршах тієї доби широко вживається паралелізм *природа/погода – настрої ліричного героя*. У поезії «Himmel grau und wochentäglich!» міститься лише один колоратив *grau*, який і визначає настрій вірша (див. Додаток Д). Перекладач точно передає кольороназву і в цій же строфі додає ще один колоратив відсутній в оригіналі. Ельба, якій в оригіналі не надано жодного

означення, в перекладі отримує епітет *тъяна*: *in der Elbe – в Ельбі тъяній*. Цей колоратив доповнює палітру і підтримує настрій вірша.

Друга зі згаданих поезій «*Gekommen ist der Maie...*» багата на кольороназви: *die Himmelsbläue, rosigen, weißen, grünen* (див. Додаток Е). Яскраві фарби свідчать про позитивний настрій ліричного героя, але не всі вони передані в перекладі. Перша строфа перекладена дуже точно, збережено не лише колоративи, а й частини мови, якими вони виражені: *die Himmelsbläue – блакиттю, rosigen Wolken – хмарки рожеві*. Кольороназви другої строфи втрачено, проте це зовсім не шкодить змісту: *weißen Lämmer springen / Im weichen grünen Klee – Ягнята в конюшині*. Пропущення колоративів може бути зумовлене прагненням зберегти риму і ритм, а також надлишковістю назв кольорів і тим, що вони передають звичайні природні ознаки та не містять символічного або прихованого змісту. Тому читачам не важко здогадатися, що конюшина в травні завжди зелена, а при згадці про ягня у більшості реципієнтів в уяві виникає образ саме біло ягняти, а не сіро або чорного. Таким чином, пропущення кольороназв при перекладі може не спричиняти суттєві зміни у змісті вірша, якщо ці колоротажи не несуть особливого смислового навантаження.

Але яскраві фарби не завжди покликані передавати позитивні емоції, це доводить наступний приклад – вірш «*Warum sind denn die Rosen so blaß*» (див. Додаток Є). У поезії краса, яскравість і життєствердність природи протиставляється внутрішньому стану ліричного героя, тому й палітра поезії дуже різнобарвна і сполучає як світлі, так і темні кольори. Далі наведено порівняння перекладу 4 уривків, в яких містяться колоративи. Перший варіант перекладу Лесі Українки, другий – Л. Первомайського.

1. *Warum sind denn die Rosen so blaß... – Чого так поблідли ті рожі ясні... – Чому троянди немов неживі...*

2. *Warum sind denn im grünen Gras / Die blauen Veilchen so stumm? – Чого у зеленій траві запашні / Блакитні фіалки – сумні? – Чому, скажи,*

в зеленій траві / Фіалки такі мовчазні?

3. *Warum scheint denn die Sonn auf die Au / So kalt und verdrießlich herab?* – Чого навіть **сонце** не гріє мене, / **А прикро так світить** на діл?
– Чому **холодне сонце** поля / **В задумі похмурій** мина?

4. *Warum ist denn die Erde so grau / Und öde wie ein Grab?* – Чого на землі все сумне і страшне / Мов сумнеє поле могил? – Чому така пустельна земля / **І сіра**, мов труна?

В уривку № 1 дві лексеми містять кольористичний семантичний компонент: лексема *die Rosen* має імпліцитний компонент і вказує на колір *rosig* (від назви квітки пішла назва кольору, так само й в українській мові *рожа* – *рожевий*), *blaß* – лексема, що не називає колір, але вказує на недостатню насиченість певної фарби. У перекладі Лесі Українки ці елементи кольористичної лексики відтворено дуже точно, а у перекладі Л. Первомайського блідість квіток передана метафорично і колоратив *blaß* втрачено, хоча зміст повністю збережено. В уривку № 2 кольороназви позначають природні властивості предметів, їх уведено для візуалізації образів. У перекладі Лесі Українки обидві кольороназви збережено, а у Л. Первомайського одну з них втрачено, проте ця втрата не чинить суттєвого впливу на зміст поезії. Уривок № 3 не містить жодної лексеми з експліцитним кольористичним семантичним компонентом. Лише іменник *die Sonn* вказує на наявність світла і кольору (частіше жовтого або червоного, тобто теплих кольорів). Але далі йде заперечення двох головних властивостей сонця – тепла і світла, що виражається прикметниками *kalt und verdrießlich*. При перекладі саме це протиставлення краще передано у Л. Первомайського. В уривку № 4 міститься колоратив *grau*, який передає не власне колір Землі, а сприйняття навколишнього світу ліричним героєм. Л. Первомайський точно перекладає кольороназву, а Леся Українка передає сам зміст, прихований автором у порівнянні. Обидва перекладачі іноді додають колоративи, відсутні в оригіналі, Леся Українка тричі вводить лексему *ясний*, а Л. Первомайський додає

кольороназви *блакить, нітьма*. Загалом, обидва переклади чудово передають зміст оригіналу, але варіант Л. Первомайського є менш «різнобарвним».

Одним із поетів доби романтизму є також Ахім фон Арнім. Як і всі романтики, Ахім оспівує ніч, вечір, місяць, зорі, море. Але предмети чи явища є не лише елементами пейзажу, а й образами-символами. У поезії «Ritt im Mondschein» поет змальовує нічний пейзаж, але додає незвичайну деталь – кривавий колір місяця (див. Додаток Ж). Місяцю надано червоного забарвлення, що перегукується з віршем Лесі Українки «В небі місяць зіходить смутний». Українська поетеса порівнює сяйво місяця з пожежею, а німецький романтик – з кров'ю. Вибір кольору не випадковий. У вірші фон Арніма він може трактуватися так само, як і у вірші Лесі Українки – прагнення, якому не судилося реалізуватися. Це припущення підтверджують наступні рядки вірша, в яких поет пише, що засоромившись, місяць тікає геть. Кольороназва в цьому випадку відіграє вирішальну роль, адже без колоративу *червоний (rot)* поезія повністю втратила б своє символічне значення. Тому в перекладі вірша надзвичайно важливо передати колоратив. Автор роботи пропонує власний переклад поезії «Ritt im Mondschein» (див. Додаток Ж).

Отже, німецька поезія доби романтизму має надзвичайно багату палітру. Як в українській, так і в німецькій мові, кольороназви можуть називати кольори прямо, так і через лексеми з імпліцитним семантичним кольористичним компонентом. Колоративи відіграють різноманітні ролі: створення кольорового тла для полегшення розуміння поетичного твору, візуалізація образів, утворення антитез, метафор, образів-символів, надання позитивної чи негативної конотації, підкреслювати головні моменти. Колоративи найчастіше передаються точно, але зустрічаються випадки, коли перекладач пропускає певну кольороназву. Це може бути зумовлене прагненням зберегти риму і ритм поезії. У випадку, коли колоративи вживаються лише для візуалізації образів, їх втрата при перекладі не спричиняє суттєвих змін у змісті. Проте, якщо кольороназва має додаткове символічне або експресивне смислове навантаження, її дуже важливо правильно передати у перекладі.

ВИСНОВКИ

У роботі було досліджено особливості перекладу кольороназв, адже колоризація є одним із часто вживаних образотворчих засобів. Кольороназви складають особливий семантико-стилістичний шар лексики. Мовознавці й дослідники пропонують різну класифікацію колоративів, але в основу будь-якої класифікації покладена мотивованість, первинність й етимологія кольороназви. Значення кольорів у різних культурах надзвичайно різняться, проте можна знайти й певні збіги.

Колоративи відграють важливу роль як в українській, так і в німецькій поезії. Вони можуть називатися експліцитно й імпліцитно, передавати не лише зовнішні ознаки, а й дії, внутрішні стани людини, почуття, надавати емоційно-експресивного змісту, визначати загальний настрій твору, підкреслювати головні моменти, уніфікувати або урізноманітнювати набір художніх засобів, виявляти здатність до нетипової сполучуваності лексем, створювати ряд асоціацій. Завдяки такому широкому спектру функції кольороназви використовуються для створення метафор, антитез, паралелізмів, епітетів. Наявність або відсутність кольороназв у перекладі може суттєво вплинути на загальне сприйняття вірша та на окремі художні образи й деталі. Причинами втрати кольороназв можуть бути: відмінність морфологічної будови лексеми мови оригіналу та її відповідника в мові перекладу, відмінність семантичного поля, прагнення зберегти риму і ритм, прагматика перекладу. Найкращим способом перекладу колоративів є їх точний переклад.

Однією з функцій колоративів у поетичних текстах є розкриття індивідуально-суб'єктивного сприйняття кольору кожною людиною, тобто квалія. Іншою важливою функцією кольороназв є їх участь у створенні гештальт-образів. Людина мислить гештальтами. У поезії колоративи сприяють утворенню гештальт-образів невидимого та цілісного (наприклад, гештальт природи, кохання, суму). Поняття квалія і гештальту є недостатньо вивченими і вимагають додаткових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій І. З історії назв кольорів / Ірина Бабій // Тернопільський вечір. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://t-v.te.ua/korysne/z-istoriyi-nazv-koloriv/> (дата звернення: 27.11.2016).
2. Бази́ма Б. А. Психологія цвета. Теорія і практика // Б. А. Бази́ма. – М.: Речь, 2005. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://vk.com/doc-42256451_233105425?dl=a5695cc6719ffaab69 (дата звернення: 10.11.2016).
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). М., «Международ. Отношения», 1975. – 240 с.
4. Глоссарий: **Філософські терміни // Навчально-інформаційний портал ВП НУБІП України «Ніжинський агротехнічний інститут»**. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moodle.nati.org.ua/mod/glossary/print.php?id=5915&mode=date&hook=&sortkey=CREATION&sortorder=asc&offset=50> (дата звернення: 12.11.2016).
5. Давиденко К. О. Кольороназви в індивідуально-авторській картині світу Максиміліана Волошина: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філ. наук: спец. 10.02.02 «Російська мова» / К. О. Давиденко. – Сімферополь, 2007. – 22 с.
6. Дегтярева Л. И. Музыкальные гештальты концепта *schtetl/shtetl* / Л. И. Дегтярева // Філологічні трактати. – 2013. – Т.5, №4. – С. 17–35.
7. Кантемір С. Дослідження основних колірних термінів у працях американських лінгвістів / С. Кантемір // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Германська філологія. – Чернівці: Видавництво ЧНУ, 1998. – № 27. – С. 73–76.
8. Кобозева И. М. Семантические проблемы анализа политической

метафори / И. М. Кобозева // Вестник МГУ. Сер. 9. Филология. – 2001. – № 6. – С. 132–149.

9. Кобякова І. К. Авторське коментування пейзажних образів (на матеріалі поетичного дискурсу корелюючих мов) / І.К. Кобякова, В.С. Куліш // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія Філологічні науки (мовознавство): збірник наукових праць – 2011. – №96 (3). – С. 401–404.

10. Крижанська О. Яким буває червоне? (Синонімічні кольороназви в українській мові) / О. Крижанська // Урок української. – 2001. – № 2 (24). – С. 22–24.

11. Кучеренко Є. В. Свідоме та надсвідоме «Я» як рівні самосвідомості особистості в практиці психосинтезу / Є. В. Кучеренко // Paddhati Междисциплінарно-методологічний мережевий журнал. – 2014. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://7promeniv.com.ua/naukovi-doslidzhennia-v/mizhdystsyplinaryni-zhurnal/233-2014-vipusk-3/1403-yehor-kucherenko-svidome-ta-nadsvidome-ya-iak-rivni-samosvidomosti-osobystosti-v-praktytsi-psykhosyntezu.html> (дата звернення: 12.11.2016).

12. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты / Дж. Лакофф / Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск X. Лингвистическая семантика // Classes.ru. Иностранные языки для всех. Словари онлайн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.classes.ru/grammar/155.new-in-linguistics-10/source/worddocuments/_19.htm (дата звернення: 29.11.2016).

13. Линтвар О. М. До проблем художнього перекладу / О. М. Линтвар // І Міжнародна науково-практична заочна конференція «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації» / Науковий блог. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/do-problemy-hudozhnoho-perekladu/>.

14. Лосев А. Ф. Символ и художественное творчество / А. Ф. Лосев // Philology.ru Русский филологический портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philology.ru/literature1/losev-71.htm> (дата звернення: 16.11.2016).
15. Пастушенко Т. В. Ситуаційно-типова експансія значень кольоронайменувань / Т. В. Пастушенко // Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія. – Черкаси: Брама, 1998. – № 2. – С. 164–174.
16. Рудь О. Функціонування складних слів з кольористичним компонентом у поезії ХХ століття / О. Рудь // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку : [зб. наук. пр.]. – Запоріжжя, 1996. – № 2. – С. 100–104.
17. Семашко Т. Ф. Конотація назв кольору як форма мовної інтерпретації художнього дискурсу / Т. Ф. Семашко // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна. – 2013. – Вип. 38. – С. 221–224.
18. Семашко Т. Ф. Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові / Т. Ф. Семашко // Мовознавство. – 2009. – № 17. – С. 14–21.
19. Сорокина Т. С. Гештальт-анализ как исследовательская методика диахронической концептологии / Т. С. Сорокина // Вестник МГЛУ. – 2013. – № 26 (686). – С. 9–19.
20. Улянич А. Кольоропозначення у творчості Максима Рильського / А. Улянич // Збірник наукових праць. – Київ, 2006. – № 12. – С. 38–43.
21. Шегеда О. П. Символіка кольору у творчості Лесі Українки / О. П. Шегеда // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2000. – № 7. – С. 158–161.
22. Шуляр В. І Німецький романтизм: соціально-історичні передумови

виникнення та методичні стратегії вивчення / В. І Шуляр, Н. В. Мелінчук // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Педагогіка. – 2010. – Т. 136, Вип. 123. – С. 124–130.

23. Dehtiarova, L. Qualia oder linguistisch-kulturelle Besonderheiten der Wahrnehmung der schwarzen Farbe [Текст] / L. Dehtiarova // Філологічні трактати. – 2015. – Т.7, №3. – С.24–32.

24. Kleinhietspaß C. Metapher der Rechtssprache und ihre Verwendung für Visualisierung. Dissertation. Zugleich Ruhr-Universität Bochum, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jurawelt.com/sunrise/media/mediafiles/13754/tenea_juraweltbd91_kleinhietspass.pdf (дата звернення: 11.11.2016).

25. Всесвітній словник української мови / WorldwideDictionary.org. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.worldwidedictionary.org/> (дата звернення: 12.11.2016).

26. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970 – 1980). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 18.11.2016).

27. Duden. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.duden.de/> (дата звернення: 23.11.2016).

28. Farben in unserer Sprache – Ursprung und Bedeutung / Farben und Leben – Online Das Portal für Farben und Farbwirkung. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.farbenundleben.de/kultur/redewendungen_rot.htm#roTu (дата звернення: 13.11.2016).

29. Kohróde-Warnken C. Zwischen Todesangst und Lebensmut: Ein Ratgeber für Pflegekräfte und Angehörige, die Krebspatienten begleiten. Hannover: Schlütersche Verlagsgesellschaft, 2011.

30. Redewendungen und Sprichwörter mit Farben / Phraseo – Verzeichnis deutscher Redewendungen, Redensarten und Sprichwörter. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.phraseo.de/sammlung/farben/> (дата звернення: 13.11.2016).

31. Биография немецкого писателя Михаэля Энде / Реальные книги. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://real-books.ru/zarubezhnye-pisатели/mikhaehl-ehnde/biografiya-nemeckogo-pisatelya.html> (дата звернення: 16.11.2016).

32. Вірші Лесі Українки / Творча спадщина Лесі Українки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lesya.artiweb.org.ua/works/verses/> (дата звернення: 21.11.2016).

33. Шевченко Т. Г., Шіллер. Ф., Українка Леся, Гейне Г. Schewtschenko T. G., Schiller F., Ukrainka Lesja, Heine H. Вірші – Gedichte. – Дніпропетровськ: Січ, 2008. – 241 с.

34. Генріх Гейне. Из «Книги пісень» // Мета. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.meta.ua/book/25478/> (дата звернення: 2.01.2017).

35. Der blaue gefärbte Fuchs // Amazon.de. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.amazon.de/blauegef%C3%A4rbte-Fuchs-Iwan-Franko/dp/B009EPYU44> (дата звернення 2.10.2017).

36. Die Deutsche Gedichtebibliothek. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gedichte.xbib.de/> (дата звернення 2.01.2017).

ДОДАТКИ

Додаток А

Т. Шевченко «Думи мої, думи мої...». Переклад А. Курелли. Уривок
...За карії оченята,
За чорнії брови
Серце рвалося, сміялось,
Виливало мову,
Виливало, як уміло,
За темнії ночі,
За вишневий сад зелений,
За ласки дівочі...
За степи та за могили,
Що на Україні,
Серце мліло, не хотіло
Співать на чужині... (33, с. 10)

Dunkle Augen, schwarze Brauen
Hat mein Herz besungen.
Unter Schluchzen, unter Lachen
Ist mein Lied erklungen.
Sang, so gut es konnt`, vom stillen
Grünen Kirschengarten,
Wo in dunkler Nacht die Mädchen
Auf den Liebsten warten...
Nach den Gräbern unsrer Steppe,
Unsrer Ukraine,
Bangt das Herz, und wollte nimmer
In der Fremde singen! (33, с. 11)

Додаток Б

Т. Шевченко «Лілея». Переклад А. Курелли. Уривок

«Я не знаю, моя сестро».

І цвіт королевий

Схилив свою головоньку

Червоно-рожеву

До білого пониклого

Личенька Лілеї (33, с. 20).

„Kann´s nicht sagen liebe Schwester.“

Still sie an sich ziehend,

Neigt der Feuermohn sein Haupt,

Purpurrot erglühend,

Zu dem blassen, tränennassen

Lilienantlitz nieder (33, с. 21).

Додаток В

Леся Українка «La (Nocturno)». Переклад Й. Грубера

Лагідні веснянії ночі зористі!
Куди ви од вас полинули?
Пісні соловейкові дзвінко-срібlistі!
Невже ви замовкли, минули?
О ні, ще не час! ще бо ми не дізнали
Всіх див чарівливої ночі,
Та ще бо лунають, як перше лунали,
Веснянки чудові дівочі.
Ще маревом легким над нами витає
Блакитна весняная мрія,
А в серці розкішно цвіте-процвітає
Злотистая квітка – надія.
На крилах фантазії думки літають
В країну таємної ночі,
Там промінням грають, там любо так сяють
Лагідні веснянії очі.
Там ясні зорі і тихії квіти
Єднаються в дивній розмові,
Там стиха шепочуть зеленії віти,
Там гімни лунають любові.
І квіти, і зорі, й зеленії віти
Провадять розмови кохані
Про вічну силу весни на сім світі,
Про чари потужні весняні.
Я вірю в ті чари, я вірю в ту силу,
Бо серцем я їх почуваю,
Провісницю чар тих, фантазію милу,

Від широкого серця вітаю (33, с. 136).

Laßt, duftende Frühlingsnächte, euch wieder
In unserer Heimat blicken.
Soll unsere Nachtigall die Lieder
In ihrer Kehle ersticken?
O nein, wir sahen ja alle noch lange
Nicht jegliches Wunder der Nacht,
Noch echot in unserer Mädchen Gesänge
Die längst verschollene Pracht.
Noch meinen wir immer, am Himmel zu sehn
Des Frühlings erblühende Baum,
Er läßt in das Herz so sanfmütig wehn,
Der Hoffnungen goldenen Traum,
Die Fantasie, sie trägt die Gedanken,
In jenes Geheimnis des Dunkels,
Als leuchtende Strahlen spinnen und ranken
Sie sich um der Sterne Gefunkel.
Dort spricht der Gestirne vertrauliches Schweigen
Zur Nacht mit verhaltener Stimme,
Dort singen erschauernd die grüne Zweige
Den Liebenden einen Hymen
Und Blumen und Sterne und Zweige, sie führen
Gespräche stets über die Leibe
Und über den Frühling, der in den Wirren
Doch immer Frühling geblieben.
Ich fühle im Herzen des Zaubers Macht
Und deshalb glaub ich an sie.
Prophetin des Zaubers, der heimlichen Nacht,
Gegrüßt sei, Fantasie... (33, с. 137)

Додаток Г

Леся Українка «В небі місяць зіходить сумний»

В небі місяць зіходить сумний,
Поміж хмарами вид свій ховає,
Його промінь червоний, сумний
Поза хмарами світить-палає.

Мов пожежа на небі горить,
Землю ж темнії тіні вкривають,
Ледве промінь прорветься на мить,
Знову хмари, мов дим, застилають.

Крізь темноту самотно зорить
Одинокая зірка ясна,
Її промінь так гордо горить,
Не страшна їй темнота нічна!

Гордий промінь в тієї зорі,
Та в нім туга палає огниста,
І сіяє та зірка вгорі,
Мов велика сльоза промениста.

Чи над людьми та зірка сумна
Променистими слізьми ридає?
Чи того, що самотна вона
По безмірнім просторі блукає?.. (32)

Додаток Д

Г. Гейне «Himmel grau und wochentäglich!»,

переклад М. Зісмана. Уривок.

Himmel **grau** und wochentäglich!
Auch die Stadt ist noch dieselbe!
Und noch immer blöd und kläglich
Spiegelt sie sich in der Elbe (33, с. 223).

Небо **сіре** та буденне!
Місто – як було й востаннє,
Відбивається нужденне
Й тугодумне, в Ельбі тьмяній (33, с. 222).

Додаток Е

Г. Гейне «Gekommen ist der Maie...», переклад З. Гончарука

Gekommen ist der Maie,
 Die Blumen und Bäume blühn,
 Und durch **die Himmelsbläue**
 Die **rosigen** Wolken ziehn.
 Die Nachtigallen singen
 Herab aus der laubigen Höh',
 Die **weißen** Lämmer springen
 Im weichen **grünen** Klee.
 Ich kann nicht singen und springen,
 Ich liege krank im Gras;
 Ich höre fernes Klingen,
 Mir träumt, ich weiß nicht was (33, с. 221).

Настали дні травневі.
 Квітки навкруг цвітуть.
 Пливуть хмарки **рожеві**
Блакиттю в дальню путь.
 Лунають солов'їні
 Пісні в рясних садах,
 Ягнята в конюшині
 Стрибають на лугах.
 А я співать не в силі,
 Лежу в траві слабій.
 Вслухаюсь в звуки милі
 В полоні марних мрій (33, с. 220).

Додаток Є

Г. Гейне «Warum sind denn die Rosen so blaß»

Warum sind denn die **Rosen so blaß**,
 O sprich, mein Lieb, warum?
 Warum sind denn im **grünen Gras**
 Die **blauen Veilchen** so stumm?
 Warum singt denn mit so kläglichem Laut
 Die Lerche in der Luft?
 Warum steigt denn aus dem Balsamkraut
 Hervor ein Leichenduft?
 Warum scheint denn **die Sonn** auf die Au
 So **kalt und verdrießlich** herab?
 Warum ist denn die **Erde so grau**
 Und öde wie ein Grab?
 Warum bin ich selbst so krank und so trüb,
 Mein liebes Liebchen, sprich?
 O sprich, mein herzallerliebstes Lieb,
 Warum verliebest du mich? (36)

Переклад Лесі Українки

Чого так **поблідли ті рожі ясні**,
 Скажи, моя люба, мені?
 Чого у **зеленій траві** запашні
Блакитні фіалки – сумні?
 Чого жайворонок так сумно співа
 Та жалібно **в небі яснім**?
 Чого пахне так запашная трава,
 Немов погребовий той дим?
 Чого навіть **сонце** не гріє мене,

А прикро так світить на діл?
Чого на землі все сумне і страшне,
Мов сумнеє поле могил?
Чого мені тяжко, вмираю немов?
Скажи, моє щастя **ясне!**
О мила, кохана любка, промов,
Чого покидаєш мене? (32)

Переклад Л. Первомайського

ому троянди немов неживі,
Кохана, скажи мені?
Чому, скажи, **в зеленій траві**
Фіалки такі мовчазні?
Чому так гірко дзвенить і співа
Жайворонком **блакить?**
Чому в своєму диханні трава
Тління і смерть таїть?
Чому **холодне сонце** поля
В **задумі похмурій** мина?
Чому така пустельна земля
І сіра, мов труна?
Чому мене, мов безумця, в **пітьму**
Моя печаль жене?
Скажи, кохана моя, чому
Покинула ти мене? (34)

Додаток Ж

Ахим фон Арнім «Ritt im Mondschein». Переклад автора роботи.

Herz zum Herzen ist nicht weit
 Unter lichten Sternen,
 Und das Aug', von Tau geweiht,
 Blickt zu lieben Fernen;
 Unterm Hufschlag klingt die Welt,
 Und die Himmel schweigen,
 Zwischen beiden mir gesellt
 Will der Mond sich zeigen.
 Zeigt sich heut **in roter Glut**
 An dem Erdenrande,
Gleich als ob mit heißem Blut
 Er auf Erden lande,
 Doch nun flieht er scheu empor,
Glänzt in reinem Lichte,
 Und ich scheue mich auch vor
 Seinem Angesichte (36).

Подорож у місячному сяйві

Уночі серця шепчуть
 В сяйві під зірками,
 Дивляться у далеч очі,
 Зрошені сльозами.
 Від копит гуде все поле,
 Небеса ж безмовні.
 Іще мить – й з-за видноколу
 Вийде місяць вповні.
 Встав полум'яно-багрянний

Він на небокраї,
Наче кров, що ллється з рани,
Його промінь сяє.
Ясний місяць червоніє

І тіка від стиду,

І я теж ніяковію
Перед його видом.

Лазуткіна, Ю.А., Дегтярьова Л.І. Переклад кольористичних гештальт-образів української та німецької поезії